

SZEMLE

DOMOKOS GYÖRGY – HAUSNER GÁBOR – VESZPRÉMY LÁSZLÓ

HADTUDOMÁNYI NYOMTATVÁNYOK RÉGI KÖNYVJEGYZÉKEINKBEN

(*Magyar Könyvszemle, 1997/1. 33 – 57. o.*)

A szerzők közös vállalkozása, a címben megadott feladat elriasztaná az erre mégoly alkalmas, szorgalmas és képzett kutató történést is, de a szükség felismerése, azaz hogy a terület alapos ismeretével nem rendelkező könyvtáros, vagy levéltáros csak száraz listát adhatna ki kezéből, arra készítette a jeles (kor)szakértői hármast, hogy megkönnyítendő a hadtudomány művelőinek eligazodását, kiadassa ezt az igen értékes összesítést. A könyvtáros szakma jeles képviselőinek segítségével ennek ellenére mégis nélkülözhetetlen volt az adatszolgáltatással, illetve a korábban összeállított leltárak rendelkezésre bocsátásával.

Sok példa ugyan nem akad, de aki erre adja a fejét, az őt követő kutatói nemzedékek hálójára bizton számíthat. Szubjektív megítéléssel a legjelentősebb legújabb kori ilyen vállalkozásnak *Kurucz György* nagy-britán-niai, magyar vonatkozású forrásanyagra irányuló feltárásait tekintem. (Guide to Documents and Manuscripts in Great Britain Relating to the Kingdom of Hungary from the Earliest Times to 1800). A „Hic Rhodus, hic salta” felszólítás ugyan nem hangzott el az említett triászban címezve, de utalásaiból ítélve úgy tűnik, teljes munkájuk elkészültével (figyelembe véve annak célkitűzéseit) teljesítményük összemérhető lesz.

Erre utal a szerzőhármastollból megjelent rövid tanulmány az Iskolakultúra 1997/5. számában (40–47. o.) Eruditio militaris – Katonai olvasmánykultúra címmel, amely a recenzens vizsgálatainak tárgyát képező írás sommás bemutatásán túl bővebb tájékoztatást ad a Veszprémi indíttatásával,

szellemi védnöksége, valamint irányítása alatt szárba szökött vállalkozás háttéréről, céljairól, s várható eredményeiről is. E két tanulmányt együtt olvasva kapunk igazán teljes képet a korabeli katonai olvasmánykultúra művelőiről, lehetőségeiről és jelentős szerepéről.

A jelen értékelés tárgyát képező munka bevezetése arról tájékoztat, mekkora forrásbázis állt rendelkezésre az összeállítás felvétele-léhez, s azt statisztikai módszerekkel vizsgálva az is kiderül, milyen megoszlásban foglalkoztak a vizsgált könyvjegyzékekben felsorolt tételek a hadtudomány egyes ágaival. Ez az összegzés három fő témakörben, tetten érhető szándékkal, igen hasznos tudnivalókat közöl a XVI–XVII. század hadtudományának fejlettségéről. Ezek közül legnagyobb fontossággal az erődítéstan, ostromtechnikával és tüzérségi ismeretekkel foglalkozó munkák bírtak, de a hadtudomány elméleti kérdéseit tárgyaló írások és harmadsorban a hadijogot és szabályzatokat elemző alkotások sem voltak elhanyagolhatóak a kor megítélése szerint. Bár a tanulmány három szerző neve alatt jelent meg, e dióhéjba foglalt élvezetes, szakszerű tájékoztató a korszak hadi diszciplínáinak állásáról, sejtethetően, Domokosnak köszönhető.

A számba vett jegyzékekben felsorolt, többnyire sikerrel azonosított hadtudományi munkák értékelése, kikerülve a száraz adatközlés buktatóit, az annotációs módszer legszebb példáját adja. Annál mégis igyekszik többet nyújtani, ugyanis a törzsszöveg mellett, lábjegyzetek képében párhuzamosan futó, igen értékes kiegészítések a leleplezett

„triumvir” eddigi tapasztalatainak átadását, elemzéseit rejtik. A kezdetben főként olasz várépítők, nyomdokaikban a németalföldi, német és francia mesterek erődítészeti és ezzel összefüggő ostromtechnikai munkásságának elemzése után a tanulmány a főleg német, majd francia tüzérségi iskola méltatását adja, majd a szakmunkák körében kitér az elméleti és általános jellegű katonai kérdésekkel foglalkozó opusokra. Eközben magyarázatot kapunk arra is, hogy a hazai magán „szakkönyv-tárak” történelemből többnyire ismert fenntartói, az európai tendenciáktól némileg eltérve, a magyar viszonyok figyelembe vételével állították össze gyűjteményeiket. Ez leginkább a korabeli munkák második jelentős csoportját alkotó, a kiképzéssel, harcászattal és fegyverzettel foglalkozó nyomtatványokban érhető tetten.

A harmadik fő csoportot a szerzők kategorizálása szerint a jogi művek és szabályzatok alkotják, amelyek ígéretük szerint további kutatások célpontjai lesznek.

A közlemény második része sorra veszi az említett hadtudományi nyomtatványok

legjelentősebb magyarországi tulajdonosait, a munkamegosztás szerint vélhetően Hausner szakterületén kalandozva. Először, a könyvbirtokosok társadalmi-statisztikai vizsgálatának köszönhetően, „történeti-szociológiai” elemzést kapunk – kiemelkedő személyiség közöttük Zrínyi, a fegyverforgató arisztokrácia két fűsarjadzás között hadi műveltségét fejlesztő képviselője. Megismerkedhetünk a feltörekvő polgárság immár inkább passzióvá váló könyvtárgyarapító tevékenységével, amely a korszak végére, a Rákóczi szabadságharc bukását követően vált mérvadóvá. A hadtudomány iránti gyakorlati érdeklődésnek a korszakváltásból adódó csökkenésével, paradox módon, XVIII. század második felében egyenes út vezetett a vonatkozó művek közkinccsé válásához, előbb a szakképző és egyéb intézményi könyvtárak felállításával, később a nyilvános bibliotékák megszületésével.

Lenkefi Ferenc

A PÁPAI VÁR FELSZABADÍTÁSÁNAK NÉGYSZÁZ ÉVES EMLÉKEZETE 1597-1997

A bevezető tanulmányt írta és az okmánytárat összeállította Pálffy Géza

Szerkesztette Hermann István

(Pápa, 1997. 188 o.)

Az évfordulóról illik megemlékezni. Így volt ez régen, s miért lenne ez ma másképp. A megemlékezés bevett formája az emlékkönyv. Sokan és sokszor gondolták úgy, hogy erre a célra elegendő a régebbi munkákból összeollózni valamit. Pálffy Géza nem így gondolta.

Maga írja bevezetőjében, hogy nem kívánja szaporítani „azoknak az általános összefoglalásoknak és az elmúlt két évtizedben megjelent tanulmányoknak a

sortát, melyek kizárólag nyomtatásban megjelent források alapján próbálták tisztázni, illetve értékelni a [tizenötéves] háború egy-egy kiemelkedőbb eseményét.” Kemény szavak. E kötetet olvasva azonban legalábbis elgondolkodtattak. Elgondolkodtattak arról, hogy hány különböző szempontot kell figyelembe venni, és milyen méretű levéltári kutatást kell elvégezni egyetlen, nem is a legjelentősebbek közé tartozó hadi